GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 22261
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22261

הוראות לנבחן

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון) וחלק ב (פרק שני, פרק שלישי, פרק רביעי).
משך הבחינה: משך הזמן המוקצב לשני חלקי השאלון הוא שלוש שעות ללא הפסקה.
לחלק א הזמן המוקצב הוא שעה ורבע בלבד.
אם סיימתם להשיב על חלק א לפני הזמן המוקצב, יש למסור למשגיח או למשגיחה את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד ולקבל את חלק ב של השאלון ומחברת חדשה.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח או למשגיחה.
חלק א
א. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה פרק אחד.
יש לענות על שאלה אחת מפרק זה.
פרק ראשון – (34×1) – סך הכול 34 נקודות.
ב. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות והשואה.
הספר יכול להיות מסומן במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.
אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
חלק ב
שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
א. משך הבחינה: שעה וארבעים וחמש דקות.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה שלושה פרקים.
יש לבחור בשני פרקים, ולענות על שאלה אחת מכל פרק שבחרתם
(33×2) – סך הכול – 66 נקודות.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
נספח: לשאלה 7 (כרזה).

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק א – פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (34 נקודות)

שאלה 1

א. צעד ב־1933 והסבר: חוק ההסמכה (מרס 1933) – הרייכסטאג העביר את סמכות החקיקה לממשלה, היטלר חוקק בלי הגבלות חוקתיות; או צו "להגנת העם והמדינה" אחרי שרפת הרייכסטאג – ביטול חירויות יסוד ורדיפת הקומוניסטים; או ביטול האיגודים המקצועיים ופירוק המפלגות והחוק נגד הקמת מפלגות (יולי 1933) – משטר מפלגה אחת; או חוק הפקידות (אפריל 1933) – טיהור המנגנון; או הקמת מחנות ריכוז (דכאו); או תעמולה ומפגנים. הבדל (אחד) – בהשפעה על הכלכלה: מקור 1 – צמיחה כלכלית, עבודה, בנייה ותעסוקה; מקור 2 – נזק כלכלי (בורסה, תעשייה) ופגיעה בפרנסת היהודים (חרם, פיטורים). (חלופה: בהשפעה על הלכי הרוח – התלהבות, אחדות ותקווה לעומת משטר אימה, פחד, כניעה וציות.) סיבות: סוג המקור והיכן פורסם – עיתון מקומי תחת צנזורה ולשירות התעמולה לעומת יומן אישי שלא נועד לפרסום ולא היה חשוף לצנזורה; זהות הכותב – גרמני "ארי" תומך או מסתגל לעומת גרמני ממוצא יהודי שהמשטר סימן ורודף אותו.

ב. עקרונות: "מרחב מחיה" – הבטחת מרחב מחיה לגזע הארי במזרח על חשבון גזעים אחרים; תורת הגזע – היררכיה של גזעים ברחבי הרייך, בראשה גזע האדונים הארים, ניצול העמים הנחותים לצורכי הרייך (עבדות לסלאבים), ולצוענים וליהודים אין זכות קיום (האנטישמיות הגזענית – היהודים כגזע מזיק ומסוכן). מקור מספר הלימוד המבטא את הכישלון להגשים את "הסדר החדש" (למשל נאום "המלחמה הטוטלית" של גבלס אחרי התבוסה בסטלינגרד, פברואר 1943; תמונה של שבויים גרמנים בסטלינגרד; מסמך הכניעה, מאי 1945) והסבר כיצד הכישלון בא בו לידי ביטוי.

שאלה 2

א. טיעון דבורז'צקי: הטענה – אין לראות ביודנראט הנהגה יהודית (ואין להשתמש במושג "מנהיגים יהודים"/"מנהיגות יהודית"). הנימוק – תושבי הגטו לא ראו בהם מנהיגים אלא "אנשים אומללים", "אובדי דרך", אנשים "ללא־מוצא", "תועים [בדרכם] ומתעים" שאינם מעיזים לומר "לא!". טענת נגד: יש לראות ביודנראט הנהגה יהודית. נימוק – חברי היודנראט עשו כל שביכולתם לדאוג לצורכי הציבור, ולעיתים אף פעלו בניגוד להוראות הנאצים כדי לחזק את הציבור; ניהלו משא ומתן עם הנאצים כדי להאריך את חיי הגטו. שתי פעולות: מאבק ברעב (רכישת מזון, מאפיות, גינות ירק, מטבחים ציבוריים); הקמת בתי מלאכה ותעסוקה; טיפול בבעיות תברואה ושירותי בריאות (בתי חולים, מרפאות, בתי מרקחת); שירותי סעד; חינוך ותרבות.

ב. שלושת הדפוסים: שיתוף פעולה עם הנאצים, "הרוב הדומם" (עמידה מן הצד), הצלה ועזרה ליהודים. מניעי משתפי הפעולה: אנטישמיות והזדהות עם מדיניות הנאצים; עמים שסבלו מן הכיבוש הקומוניסטי זיהו את היהודים עם הקומוניסטים; שיקולי רווח וטובות הנאה (רכוש יהודי, הטבות על הלשנות); נקמה אישית. מניעי "הרוב הדומם": אנטישמיות שיצרה ניכור; חשש לסכן את עצמם; חשש מענישה קולקטיבית; התמקדות בהישרדות בתנאי הכיבוש הקשים. מניעי המצילים: מניעים אישיים־מצפוניים (היכרות, חוב מוסרי); מניעים הומניים ומוסריים; התנגדות למשטר הנאצי; אמונה דתית; לעיתים טובות הנאה; ביטוי למרד לאומי בנאצים (דנמרק). מקור מספר הלימוד המציג אחד הדפוסים והסבר כיצד הוא מדגים אותו.

שאלה 3

א. סיבות: המספר הגדול של היהודים בפולין זירז נקיטת צעדים חדשים; המראה המסורתי של יהודי פולין תאם את הדימוי היהודי בתעמולה הנאצית ועודד אלימות; אווירת המלחמה עודדה אלימות; הריחוק של פולין מדעת הקהל במערב אפשר להתיר את הרסן; פולין נחשבה מדינה נחותה מבחינה גזעית ולכן הכובשים חשו חופשיים לעשות בה ככל העולה על רוחם; הצעדים הקשים נועדו להרתיע את האוכלוסייה הפולנית. מקור מספר הלימוד המבטא את ההחרפה (למשל "האיגרת הבהולה" של היידריך, 21 בספטמבר 1939 – ריכוז היהודים בערים ליד מסילות ברזל, הקמת יודנראטים) והסבר כיצד באה בו ההחרפה לידי ביטוי.

ב. עובדות מן המקור: (1) המדיניות שננקטה כלפי יהודי תוניסיה דומה למדיניות הנאצית כלפי יהודי אירופה – מחנה עבודת כפייה בתנאים קשים: רעב ("גונב מהגרמנים קליפות של תפוזים"), מכות ומסדרים, עבודת פרך בחפירות "עד רדת החושך", כינים. (2) כוונת הנאצים לכלול את יהודי צפון אפריקה ב"פתרון הסופי" – החייל הגרמני מתאר את רצח היהודים באירופה בירי לבורות ואומר "חכו מה שמחכה לכם". פרוטוקול ואנזה: ברשימת היהודים שנכללו ב"פתרון הסופי" נכללו גם יהודי צפון אפריקה (בסעיף "צרפת – השטח הלא כבוש", כ־700,000 יהודים, כולל צפון אפריקה הצרפתית) – מעיד על הכוונה לכלול אותם בהשמדה.

חלק ב – פרק שני – לאומיות וציונות (33 נקודות)

שאלה 4

א. גורמים לצמיחה בקטע: המהפכה הצרפתית – הפיצה את רעיונות ההשכלה ושימשה השראה לתנועות לאומיות ("אנו מזדהים עם המהפכה הגדולה"); כיבושי נפוליאון שהפיצו את רעיונות המהפכה ("התקופה הנפולאונית שהייתה מכוונת להגשמת עקרונותיה", "נפולאון מימש תחילה את עקרון המהפכה"); רעיונות תנועת ההשכלה – ערערו את הסדר הישן (מלכים, אצולה, כנסייה), חיזקו את כוחות השינוי והכשירו את הקרקע לצמיחת מנהיגות חדשה ("תמיד נעמוד לצד האנשים אשר [...] יפעלו למען ייסוד משטר חברתי הנענה לצרכים החדשים של העם"). מעכבים: על פי הקטע – התנגדות כוחות שמרניים שביקשו לשמור על הסדר הקיים (שליטים, הכנסייה הקתולית): "שונאי הלאומיות באירופה פעלו ללא הפסקה [...] להפנות את כל הכוחות נגד כל העמים שהשתחררו מכבליהם כדי לדכא אותם אחד־אחד". נוסף: מצב מדיני – שלטון זר חזק, התנגדות או היעדר תמיכה של השלטון המקומי; פיגור במודרניזציה ובתיעוש; פיצול חברתי, מדיני ותרבותי.

ב. גורם ייחודי: האכזבה מן האמנציפציה; התחזקות האנטישמיות המודרנית במערב אירופה (פרשת דרייפוס); פוגרומים ("הסופות בנגב" 1881–1882) וצעדים נגד היהודים בעידוד המשטר במזרח אירופה ("חוקי מאי"), שבעקבותיהם חיפשו היהודים פתרון למצוקת הקיום. מעכבים: פיזור היהודים בארצות רבות ובתרבויות שונות – קושי לגייס תמיכה ולארגן; האמנציפציה שאפשרה השתלבות במקומות מגוריהם; הטריטוריה הלאומית רחוקה מאזורי מגורי היהודים; היעדר מימון; היעדר עוצמה וגיבוי מדיני או צבאי; ביקורת מבית ומבחוץ; תלות בהסכמת מעצמות; כישלון מגעי הרצל; קשיי ההתיישבות; התנגדות השלטון העות'מאני (הגבלת עלייה – "הפתקה האדומה", הגבלת קניית קרקעות).

שאלה 5

א. שינויים במפה המדינית: הקמת יוון; איחוד איטליה; איחוד גרמניה; הקמת מדינות חדשות בשטחים שהיו בשליטת האימפריה העות'מאנית (בבלקן); התפרקות האימפריה האוסטרו־הונגרית והקמת מדינות חדשות במקומה. שינוי בחברה: מסגרות זהות חדשות שבהן נאמנות לאומית חשובה יותר מזהות מעמדית, דתית או אזורית; מסגרות חברתיות חדשות (אגודות לאומיות, תנועות נוער); במדינות הלאום החדשות נוצרו מסגרות שסייעו לגיבוש הזהות והנאמנות הלאומית (מערכות חינוך ציבוריות); פילוג בין בני לאומים שונים ודחיית לאומים אחרים; טיפוח תרבויות לאומיות.

ב. ביטחון: הקמת ארגון "בר־גיורא" (1907) והקמת ארגון "השומר" (1909) – שמירה עברית. התרומה: הנחלת הרעיון שההגנה היהודית היא משימה לאומית; שינוי הדימוי של היהודי הגלותי. התיישבות: התרחבות ההתיישבות לאזורים חדשים (גליל, שומרון, שפלת יהודה); הקמה ופיתוח של התיישבות חקלאית – צורות התיישבות חדשות: מושבה, קבוצה; התיישבות עירונית עברית חדשה – תל אביב. התרומה: הנחת תשתית להתפשטות ההתיישבות היהודית ברחבי הארץ; הגשמת הציונות באמצעות עבודת אדמה על ידי פועלים עבריים ויצירת "יהודי חדש"; התפתחות עירונית שהובילה לצמיחה כלכלית ולהתבססות היישוב.

שאלה 6

א. מטרות: שחרור מכיבוש ו/או הקמת מדינה עצמאית ללאום; גיבוש הזהות הלאומית המשותפת וביסוס זהות זו בקרב בני הלאום. דרכי פעולה לפי התנועה – יוון: אגודות לאומיות מחוץ ליוון, הסתייעות במתנדבים אוהדי יוון, המרד בשלטון העות'מאני, חבירה למעצמות. פולין: מרידות ברוסים ובאוסטרים, גיבוש התרבות הלאומית, "התפיסה הקונסטרוקטיבית" – הכשרת הלבבות. איטליה: אגודות לאומיות (קרבונרי, "איטליה הצעירה"), טרור ומרידות, הברית עם צרפת והמלחמה באוסטריה (קאבור ונפוליאון השלישי), שחרור הדרום בידי גריבלדי, שפה אחידה. גרמניה: הרחבת מעגל התומכים וחיזוק התודעה הלאומית, ניסיונות "אביב העמים", בריתות ומלחמות ביסמרק.

ב. מטרות: הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל בהסכמת המעצמות; קידום התיישבות היהודים בארץ־ישראל שתוביל בעתיד להקמת מדינה; גיבוש הזהות המשותפת של בני הלאום היהודי וביסוס זהות זו. דרכי פעולה: ייסוד הקונגרסים הציוניים (נציגות פוליטית, במה להפצת הרעיון, קביעת מדיניות); תוכנית בזל; הקמת מוסדות התנועה (ההסתדרות הציונית העולמית ומוסדותיה); מגעים דיפלומטיים עם שליטים (גרמניה, האימפריה העות'מאנית, רוסיה, בריטניה) לקבלת צ'רטר ולהכרה מדינית; פעילות חינוכית ותרבותית; החייאת השפה העברית; עלייה; התיישבות; טיפוח תרבות עברית; מסגרות חברתיות־פוליטיות וביטחוניות.

ג. עיקרי התוכן: ממשלת בריטניה רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל ותעשה כמיטב יכולתה להקל על השגת המטרה; שני התנאים (הסייגים) – לא ייעשה דבר שעלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של העדות הלא־יהודיות בארץ־ישראל, או בזכויות ובמעמד המדיני של היהודים בכל ארץ אחרת. קידום המטרות: הכרה רשמית של מעצמה (בריטניה) בלאום היהודי ובזכותו לבית לאומי (מסגרת מדינית) בארץ־ישראל; התחייבות בריטניה לסייע בהקמת הבית הלאומי; ההצהרה יצרה בסיס "חוקי פומבי" לבית לאומי ליהודים, הובילה להכרה בין־לאומית – חבר הלאומים אישר את הזכות בכתב המנדט.

חלק ב – פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 7

א. מטרות ההעפלה הבאות לידי ביטוי בכרזה (שתיים מתוך): (1) מאבק במדיניות בריטניה בענייני העלייה (הספר הלבן) – הספינה פורצת מחסום של גדרות תיל, דימוי לפריצת המצור הימי שהטילו הבריטים על חופי הארץ; נחישות היישוב להיאבק באמצעות גודל הספינה ועוצמתה; (2) מתן מקלט לפליטי השואה – גדר התיל הנפרצת מסמלת יציאה ממחנות העקורים, והקריאה "חיים ויצירה" מבטאת תקווה ועתיד בארץ־ישראל; (3) הגדלת היישוב היהודי – מעפילים רבים העומדים על סיפון הספינה. מטרה נוספת: לעורר את דעת הקהל בעולם נגד מדיניות בריטניה (למשל פרשת "אקסודוס", 1947).

ב. סיכונים: החשש שפגיעה בחיילים ובאנשי מנהל בריטים תפגע באופי המוסרי של המאבק ותצמצם את התמיכה במפעל הציוני; החשש שפגיעה ישירה תחמיר את תגובת הבריטים ותגרור עימות ישיר שיסכן את המפעל הציוני (למשל "השבת השחורה", 1946); מחיר כבד מן המחתרות – מי שנתפס הוצא להורג ("עולי הגרדום"), וחברי האצ"ל והלח"י נרדפו בידי ארגון ההגנה ("הסזון הקטן", 1947; ובהמשך פרשת "אלטלנה", 1948); פגיעה בלכידות היישוב וסכסוך פנימי בין תומכים למתנגדים. מדוע האצ"ל והלח"י דבקו בדרך זו: לדעתם אין סיכוי להידברות עם בריטניה, ורק מאבק צבאי מתמשך יביא לסיום השלטון הבריטי; מאבק צבאי יחייב את בריטניה להגדיל את כוחותיה, יכביד על תקציבה, יעורר ביקורת בדעת הקהל הבריטית ויזרז את סיום המנדט; דרך זו הוכיחה את יעילותה במאבקן של תנועות לאומיות אחרות.

שאלה 8

א. ההחלטה: סיום המנדט, חלוקת הארץ לשתי מדינות – יהודית וערבית, שיתוף פעולה כלכלי ביניהן, ירושלים בפיקוח בין־לאומי. גורמים (שלושה מתוך): במלחמה הקרה נאבקו המעצמות על אזורי השפעה, וכל אחת סברה שהכרה במדינה יהודית תאפשר לה דריסת רגל באזור ותמנע זאת מיריבתה; ברית המועצות תמכה בתקווה שהמדינה תהיה סוציאליסטית ושיציאת בריטניה תחליש את גוש המערב; כל מעצמה הפעילה לחצים על המדינות שבהשפעתה – תמיכת בריה"מ הבטיחה את קולות הגוש הסובייטי, וארה"ב גייסה מדינות בהשפעתה; פעילות מדינית של היישוב והתנועה הציונית – צוותים שפנו לכל מדינה בעלת זכות הצבעה, לחצים כלכליים ואישיים, לחץ יהודי ארה"ב על טרומן ופעילות ויצמן; הערבים פעלו באיחור מתוך הנחה שלא יושג רוב של שני שלישים.

ב. לקראת סיום המנדט ויציאת הבריטים, ובעיצומה של מלחמה קשה, נאלצה הנהגת היישוב להחליט אם להכריז על הקמת המדינה מייד עם סיום המנדט או לקבל את ההצעה האמריקנית לדחיית ההכרזה (הפסקת אש/נאמנות). סיבות: (1) סיבה מדינית־בין־לאומית – ארצות הברית לחצה לדחות את ההכרזה והציעה הפסקת אש ונאמנות; היה חשש לאבד את תמיכתה מול הסיכוי שההזדמנות תחלוף; (2) סיבה צבאית – החשש מפלישת צבאות ערב הסדירים, כשליישוב אין צבא סדיר ויש מחסור בנשק, מול ההצלחות באפריל 1948. ההכרעה הייתה גורלית ומורכבת, מנהיגי היישוב היו חלוקים, ולכן התכנסו לדון ולהכריע.

שאלה 9

א. קשיים (שלושה מתוך): התמודדות עם התקפות יזומות של הערבים במקומות שונים בו־זמנית; לחימה בערים המעורבות (טרור, צלפים, שיבוש חיי היום־יום); מלחמת הדרכים – התקפות על כלי רכב ושיירות, ניתוק יישובים ומרכזים עירוניים; יישובים מבודדים מחוץ לרצף טריטוריאלי ומוקפים כפרים עוינים; ירושלים הנצורה; נפגעים רבים בפרק זמן קצר (מרץ 1948); ניתוק קווי מים וחשמל; מדיניות הפינוי של הבריטים; מחסור בנשק; היעדר צבא סדיר – שלוש מחתרות בפיקוח נפרד. אירוע המדגים קושי אחד מן התקופה (למשל שיירת הל"ה, ינואר 1948 – בידודו של גוש עציון ומלחמת הדרכים).

ב. מטרות הפלישה: חיסול מדינת ישראל; שאיפות (מנוגדות) להתרחבות טריטוריאלית – ירדן רצתה לספח את הגדה המערבית, מצרים רצתה לבלום את ירדן ולספח את הנגב, סוריה ולבנון רצו אזורים בצפון; התגייסות לעזרת ערביי ארץ־ישראל; שיקולים פוליטיים פנימיים – יוקרה, לחץ דעת הקהל, הגירת פליטים פלסטינים. מדוע לא מומשה המדינה הערבית: ערביי ישראל ומדינות ערב דחו את החלטת האו"ם ויצאו למאבק צבאי; עם סיום המנדט לא הוכרזה מדינה פלסטינית, וצבאות ערב פלשו; מדינות ערב רצו לספח שטחים על חשבון המדינה הערבית; במהלך המלחמה כבשו מצרים (רצועת עזה) וירדן (הגדה המערבית) את רוב השטח המיועד למדינה הערבית, וחלק אחר כבש צה"ל; לערביי ארץ־ישראל לא הייתה הנהגה ולא מוסדות ("מדינה שבדרך").

חלק ב – פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 10

א. גורמים (שלושה מתוך): (1) הגברת המתיחות בין ישראל לעולם הערבי בשל הניסיונות להטות את מקורות הירדן והמאבק על המים – "פעולות התגמול בגבול סוריה וירדן, הפגיעה התקיפה והיעילה של השריון הישראלי במפעלי ההטיה"; (2) פעולות נאצר שהפרו את הסדרי 1957 – ריכוז כוחות מצריים בסיני, סילוק כוח האו"ם (ובהמשך סגירת מצרי טיראן) – "מרמזים סילוקו של כוח האו"ם מגבול מצרים וריכוזי הכוח הגדולים בקדמת סיני", "צה"ל אינו יכול להישאר אדיש לריכוז של מאות טנקים ברחבי סיני, להיערכות טייסות קרב מצריות"; (3) מלחמת התעמולה והאיומים להשמיד את ישראל – "פיהן מלא דברי רהב והתגרות", "הורגלנו להצהרות השמד ודברי הבלע"; (4) גיוס מילואים נרחב ושבועות ההמתנה, שלחצו על הממשלה – "לכן הורתה הממשלה לצה"ל להיערך".

ב. יחסי ישראל ומדינות ערב: הגברת התמיכה באש"ף ובדרישה להקמת מדינה פלסטינית; הישגי ישראל העצימו את התנגדות מדינות ערב וההשפלה דרבנה את מצרים וסוריה לצאת למלחמה נוספת (ובהמשך מלחמת ההתשה ומלחמת יום הכיפורים); ועידת חרטום – "שלושת הלאווים"; ירדן קלטה פליטים פלסטינים רבים, ארגוני מחבלים פעלו ממנה נגד ישראל ופרץ מאבק בין ירדן למחבלים. חברה: מעבר מחרדה קיומית להרגשת ביטחון ועוצמה; ויכוח בחברה הישראלית על עתיד השטחים ועל היחס לפלסטינים; גידול בעלייה. כלכלה: שגשוג כלכלי, בנייה רחבת היקף, תרומות והשקעות מחוץ לארץ.

שאלה 11

א. מטרות: (1) לשקם את הכבוד בעקבות התבוסה במלחמת ששת הימים – "היום אנו מנהלים מערכת כבוד וגבורה", "אנו נמלא את חובתנו להגן על אדמתנו ועל כבוד אומתנו"; (2) להשיב לעצמה את השטחים שאיבדה במלחמות קודמות (רמת הגולן) – "מתוך אהבת המולדת", "בשם האמונה בענייניו הצודק", "בהגנה על אדמתנו היקרה ועל ההיסטוריה המפוארת שלנו", "להבטיח את ניצחונו של הצדק". גורם להפתעה: "בשנים האחרונות פגע בישראל חטא היוהרה, ומנהיגיה מילאו את ראשיהם בגאוותנות" – אחרי הישגי מלחמת ששת הימים רווח בישראל הלך רוח של זחיחות, שאננות וביטחון עצמי מופרז, ובגללם הניחו קובעי המדיניות הנחות מוטעות ("הקונספציה") והתעלמו מן המידע שעל פיו מצרים וסוריה מתכוננות למלחמה.

ב. סוריה: המשיכה בקו נוקשה כלפי ישראל ותמכה בארגוני מחבלים שפעלו מלבנון, אך שמרה על שקט בגבול עם ישראל (לאחר הסכם הפרדת הכוחות, 1974). מצרים: השיחות על הפרדת כוחות הביאו להסדר ביניים; נסללה הדרך לביקור סאדאת בישראל (1977), לשיחות שלום ולחתימה על הסכם שלום (הסכמי קמפ דייוויד 1978, הסכם השלום 1979). חברה: התערערות תחושת הביטחון והאמון במנהיגות – ועדת אגרנט, התפטרות הרמטכ"ל, תנועות מחאה, התפטרות ממשלת גולדה מאיר, המהפך הפוליטי של 1977; הקמת "גוש אמונים" ו"שלום עכשיו". כלכלה: נזק עצום לכלכלה וחובות גדולים (גם לארה"ב על הרכבת האווירית), קיפאון ואינפלציה; חרם הנפט העלה את מחירו; גידול בפערים החברתיים־כלכליים.

שאלה 12

א. גורמים (שניים מתחומים שונים): בתחום האידאולוגי – התפתחות רעיון הלאומיות; התנגדות אידאולוגית של שתי מעצמות־העל לקולוניאליזם המסורתי; התנגדות לקולוניאליזם בדעת הקהל בעולם. בתחום הכלכלי – משבר כלכלי בבריטניה ובצרפת אחרי מלחמת העולם השנייה; ירידה ברווחיות המושבות. בתחום הפוליטי – שינוי ביחסי הכוחות בעולם והשפעת המלחמה הקרה; מאבק התנועות הלאומיות במושבות; השפעת האו"ם; הקמת הליגה הערבית; השפעת מלחמת העולם השנייה על אזרחי הקולוניות. השפעה על היהודים: התגברות המתח בין מוסלמים ליהודים, שנחשבו לתומכי המעצמה הקולוניאלית; התערערות הביטחון הבסיסי של היהודים במדינות שהשתחררו, שכן השלטון הקולוניאלי הגן עליהם; התחזקות הזהות הלאומית שלוותה באימוץ מאפיינים מוסלמיים ובשנאת זרים הכבידה על השתלבות היהודים; פרעות ביהודים בכמה מן המדינות.

ב. גורמים (שניים מתוך): התגברות הלאומיות – התחזקות הזהות הלאומית לוותה בדחיית היהודים שנתפסו כזרים; השפעת מלחמת העצמאות – המלחמה הגבירה את המתח ואת האיבה כלפי היהודים, בייחוד במדינות שנלחמו נגד ישראל, ופרעות ביהודים (מצרים, עיראק, לוב, מרוקו); השפעת הקמת מדינת ישראל – התלהבות היהודים מהקמתה החריפה את המתיחות; החלטות הוועדה המדינית של הליגה הערבית (1946, 1947) לפגוע ביהודים (שלילת אזרחות, החרמת רכוש); מלחמת סיני ומלחמת ששת הימים – הידרדרות מצב היהודים במצרים, פרעות בלוב (1967). הדגמה: השפעת אחד הגורמים על היהודים במדינה אחת (למשל עיראק).

שאלה 13

א. סיבות (שלוש מתוך): היישוב מנה כ־650 אלף איש בלבד והתקשה לקלוט יותר ממיליון עולים; המדינה נאלצה להקדיש משאבים רבים וכוח אדם לבניית עוצמתה הצבאית ולהתמודדות עם בעיות הביטחון אחרי מלחמת העצמאות; הקושי לתמרן בין הרצון לסייע ליהודים רבים ככל האפשר לעלות לבין המחסור באמצעים כספיים והיעדר תשתית לקליטה (תעסוקה, חינוך, בריאות, דיור); החשש שהעלייה ההמונית תקרוס את מערכות הקליטה הוביל למדיניות של צמצום וויסות – עלייה סלקטיבית מארצות שבהן היהודים לא היו בסכנה קיומית; מדינות מזרח אירופה, לבנון, סוריה, מצרים ומרוקו אסרו יציאת יהודים, וישראל התקשתה להביא עולים מהן ופעלה להעלאתם בדרכים חשאיות.

ב. כור ההיתוך: מדיניות שמטרתה לעצב חברה חדשה בארץ־ישראל, שתרבותה מבוססת על מורשת היישוב הוותיק – ציונות, חלוציות, אהבת הארץ, שלילת הגולה – ועל ערכים מן התרבות המערבית המודרנית; העולים נדרשו לאמץ את ערכי החברה הקולטת. ואדי סאליב (1959): רגשות תסכול, קיפוח ואפליה של תושבי השכונה (רובם עולים מארצות המזרח התיכון וצפון אפריקה) הובילו להתפרצות אלימה; רגשות אלה היו תוצר של כור ההיתוך שהתעלם מן המסורת ומן התרבות של ארצות המוצא; ההתפרצות חשפה את העוינות והחשדנות כלפי הממסד שנבעו מן היחס הפטרוני והמתנשא של הממסד הקולט; האירועים התפשטו למקומות נוספים וחשפו את כישלון המדיניות.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history